

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XXVII.

Na tom mladom ljetu veselimo se.« — Takó se danes in ves božični čas razlega po Hrvaškem, na kmetih in po mestih, med preprostim národom in v gospódskih krogih, v božji hiši in pod domačo streho. Te besede so refrén ali pripevek jedne tistih prelepih božičnih pesmij, v katerih se je ohranil pravi národni duh in katere prav zató bolj nego druge sezajo človeku v srce in mu budé nekovo pobožno veselost. Marsikdo, ki je bil vse leto mlačen in zanikern v službi božji, gré božične praznike v cerkev, da začuje stare preproste pesemce, ki mu povzdigujejo dušo in srce. Toda saj si božičnih praznikov brez teh pesmij niti misliti ne moremo. Zlasti omenjena novoletnica človeka takó pretrese, da ne more tiho poslušati, ampak hitro se oglasi tudi on in zapoje z drugimi: »Narodi se nam kralj nebeski od Marije čiste djevice. Na tom mladom ljetu veselimo se, mladoga kralja mi molimo.« — Navadno pojó to pesem po dovršeni službi božji, ko duhovnika že ni več pred oltarjem; in vendar se ljudje ne ganejo iz cerkve, dokler ne odpojó vseh najst kitic. Toda ne samó v cerkvi, ampak tudi domá nam oznanja ta pesem, da je Božič, da se veselimo rojstvu božjega Deteta I Kadar se na sveti večer ali na »badnjak« družina zbere k božični večerji, zapojó vselej nekoliko kitic »mladega kralja«, predno sedejo za mizo; in ko jim sladka kapljica razozlá jezike, da jamejo napijati in prepevati, zazveni zopet: »Na tom mladom ljetu veselimo se.« In takó se ta pesem do Svetih treh kraljev ponavlja pri vsakem prijateljskem sestanku, bodisi opóldne ali zvečer. Na kmetih, kjer se je ohranilo mnogo starodavnih šeg, ondu je to umevno; ali tudi po mestih, kjer ginejo stari národni običaji in se namesto njih vdomačujejo tuje navade, ni ga božičnega veselja brez božičnih pesmij. Nežna gospodičina spremlja »mladega kralja« na klavirji; in ko mati po nemški šegi prižgè svečice na bogato okrašeni smrečici in odpré vrata skrivnostno zaprte sobe, pokleknejo otroci in otročiči pred božično drevó, povzdignejo roke kakor k molitvi in zapojó: »Narodi se nam kralj nebeski . . .« Roditelji in góstje stojé zadi in se ginjeni od nedolžnega otroškega veselja pridružijo tankim glasovom ter prav iz srca zapojó z njimi: ». . . Na tom mladom ljetu veselimo se« . . . Vesele preproste besede oživlja vesel napev.

Mogoče, da te hrvaške božičnice ne zadoščajo strogim zakonom pesniške in glasbene umetnosti, ali zato po naši sodbi prav nič ne gube velike vrednosti svoje; saj budé pobožnih čustev in poveličujejo največji praznik krščanski, in to je dovolj. Ne moremo si kaj, da ne bi iz raznih božičnih pesemc navedli nekoliko vrstic, ki nam sósebnó jasno pričajo o najivno-preprosti pobožnosti hrvaškega ljudstva. Takó nam jedna oznanja božje rojstvo med drugim takó-le: » . . . Dieva blaga i prečista nenašavši nigdje mjesta za stan nadje štalicu, za postelju slamicu . . . U ponoći to se zgodi, kada majka svojega sina Boga nam porodi, kralja neba zmožnega . . . To djetesce božanstveno doji čista djevica, u jaslicah položeno grije neba kraljica.« Ali pa druga: »U jednoj štalici na goloj slamici rodila je majka sineka, poleg osla, voleka . . . Nutri leži s materom premilo djetesce, povito u pelenešce, položeno u jaselce. Lica ima vesela, oči dragog kamena, usta kao ružice, rieči kao grlice . . . Na slamici zimu trpi za naš grješnike, mati njega u povojce mrzle povija.« Saj skoro ni mogoče, da bi kdo bolje povedal misli in čustva preprostega človeka, nego jih razodevajo te pesemce. Ali tudi pomen rojstva Kristusovega se lepó opisuje, kakor v le-tej pesmi: » . . . u štalici prostoj leži djetesce na slamici oštroj kao janješce. Ljubav Božja prevelika primi pravu put (polt) čovjeka, s neba sidje dole radi grješnika, rodi se u štali radi čovjeka.« Prav nežno se opisuje máterina skrb Device Marije, prav takó, kakor si jo more misliti preprost kmet v svoji domišljiji: » . . . pored njega stoji majka, dieva Marija, ter vseg svieta spasitelja liepo povija; njega poji i goji, uspavkuje i njeguje; spavkaj, spavkaj, popjevuje, u koljevčici i na slamici.« —

V vseh teh pesemcah, zlasti v njih napevih, izraža se tisto splošno veselje, ki ga božični čas vidimo povsod, v cerkvi in na dômu. Božične praznike ne smé biti žalosti, in če na Sveti dan srečaš znanca, ne pozdravi te kakor sicer, ampak veselo ti vzklikne: »Kristus se je porodil!« Vse leto se ljudje ne gosté takó kakor o Božiči, in zlasti na kmetih imajo gospodarji in gospodinje pred prazniki čez glavo dela. Ne daleč od Zagreba je star učitelj vse to domače pripravljanje zložil v veselo, toda nedolžno pesem in jo je sléharno leto po dovršeni polnočnici v cerkvi pel, spremljujú jo z orgljami. Ljudem je kàr srce igralo od veselja, in do kraja so mirno in spodobno poslušali pesem, ne da bi se pohujševali ali smijali. Minilo je nekoliko let; stari župnik je umrl, in prišel je nov. Bil je zopet Božič, in učitelj je zopet zapel staro svojo domačinko. Župnik je kàr besnel od svete jeze, ko je v božjem hramu zaslišal takó posvetne besede, in pri tej

priči je moral učitelj umolkniti. Toda sedaj so se kmetje vzdignili in se kàr najodločneje potegnili za učitelja in njega pesem, kakor za kakovo starodavno pravico, brez katere si niso mogli misliti prave, vesele polnočnice. Sevéda, obveljalo jim ni; bilo je še mnogo prepira, ali v cerkvi učitelj ni več prepeval, kakó je »Miško z muštači lagve (sode) nabijal, vino pretakal, kobase nadeval . . .«

Utegnil bi kdo rêči, da to nič kàj ne priča o krščanski pobožnosti hrvaškega národa. Ali krivo bi sodil, kdor bi takó sodil. Hrvat je blagega, mehkega srca kakor pristni Slovan, pa je tudi dober kristjan; toda versko njegovo prepričanje ni plod umnega razsojanja, ampak pobožno čustvo je, globoko kakor národno zasajeno v njega srci, iz katerega mu ga ne izruje nobena sila človeška. In tudi ko bi se našel mlačen duhovnik, nevreden imenitnega svojega poziva, hrvaškega kmeta bi niti ne pohujšal niti mu omajal vere njegove. Vera in národnost sta zrasli pri hrvaškem ljudstvu takó tesno, da ji ne moreš ločiti, in ko bi mu vzel jedno, vzel bi mu tudi drugo. Odtuji ga národnosti njegovi, in odtujiš ga veri! Pri Hrvatu večkrat ne véš, kaj so národni, kaj verski običaji; visoko spoštuje praznike, katerih v koledarji niti ne najdeš. Takšen praznik mu je »mlada nedelja«, to je prva nedelja po mlaji vsakega meseca. To nedeljo Hrvat gotovo ne zamudí službe božje, ki se opravlja slovesneje nego navadno nedeljo. Prav takó ima Hrvat tudi takó rekoč svoje národne svetnike, ki jih čísla bolj nego druge. Naj navedemo samó »Jurijev dan«, kó kmet zajedno s svetim Jurijem praznuje vzbujeno pomlád.

»To je paganstvo! To je pagansko obožavanje prirode!« čujemo ugovor nepotrpežljivega čitatelja. Ne tajimo, da se je v národnih običajih marsikaj ohranilo še iz paganskih časov, saj je to sploh znana resnica; ali prav takó je tudi res, da je krščanstvo te obiçaje oplemenitilo in jim dalo drug, vzvišen pomen. Prvi krščanski blagovéstniki so bili modri možje, pa so dobro vedeli ceniti národnost in národne šege, katerih niso izkoreninili, ampak prav nánje so vcepili novo vero, da se je tem bolj prijela in razvijala tem lepše. Kakó umno so znali paganske praznike zameniti s krščanskimi ter z izpremembami letnih dôb strinjati razne dôbe življenja našega Vzveličarja! Saj sáma beseda »Božič« ne pomeni drugega nego malega Bogá ali božje Dete, čegar rojstvo slavimo o Božíci, ob najkrajših dnevih. Nič hudega ni torej, če sta pri hrvaškem ljudstvu vera in národnost zvezani takó tesno; celó prav dobro je, zakaj vzajemno se branita in čuvata. Mogoče, da je Hrvat nekoliko lahkoživ, in kakor si za vsakdanje življenje ne dela nepotrebnih skrbij, takó niti v verskih stvaréh nima pretanke vesti.

Ali to mu nikakor ne slabí verskega čustva. Le poglej, kakó lepó se véde v cerkvi in kakó goreče molijo moški in ženske; nikjer ne vidiš, da bi kdo na svetem mestu zijala prodajal, da bi se smijal ali da bi šepetal in se pogovarjal; poglej, kakó versko zaupno hodi hrvaško ljudstvo na božja pota, in izvestno pritrđiš, da je to pobožen národ. Sevéda, brez greha ni nobeden národ, torej niti ne hrvaški; to je pa tudi res, da nahajaš pri hrvaškem národu v grehu mnogo menj surovosti nego pri marsikaterem národu, ki se ceni omikanejšega od hrvaškega.

Lepó je, kakó Hrvatje rimsko-katoliške in grško-vzhodne ali pravoslavne cerkve živé drugi z drugimi. Sovražniki Hrvaštva so v novejšem času izkušali ta verski razloček porabiti za svoje namene in razpihati v njem národni razpor; toda ni se jim posrečilo. Sredi vasí stojita mirno katoliška in pravoslavna cerkev ne daleč vsaksebi, in prav takó živé mirno drug poleg drugega katoličani in pravoslavni, zavedujé se, da so bratje istega národa. Vsak hodi v svojo cerkev, a če je velik katoliški praznik, ne lotijo se niti pravoslavni težkih »hlapčevskih« del, da bi ne motili sosedov svojih v njih pobožnosti; in prav takó se godí narobe. Zlasti lepe božične praznike praznujejo takó rekoč po dvakrat: najprej je v gostéh pravoslavni pri katoličanu, dvanajst dnij pozneje pa katoličan pri pravoslavnem. Kakor posvetni ljudje, takó občujejo tudi duhovniki obeh cerkev prijateljski, in v mnogih krajih pojó pri pogrebih in drugih svečanih obhodih zvonovi obeh cerkev.

Kdor vsega tega ni videl na svoje očí, rekel bi, da je to mlačnost ali verska malomarnost; kdor pa bliže pozna to razmerje, pritrđi nam, da to ni niti novodóbná tolerancija, ampak da je spoštovanje verskega čustva svojih bližnjikov. Videli smo v Slavoniji sredi širokega polja pod košatimi lipami katoliško kapelico s kamenito podobo svetega križa, pred katerim je noč in dan brlela lučica, in do poznega večera so prihajale pobožne duše le-sèm iskat tolažbe težavam svojim. Časih pa, zlasti v postu je na priljubljenem svetišči kàr mrgolelo vernega ljudstva, ki je v dolgih izprevodih dohajalo iz bližnjih in daljnih krajev. Med temi izprevodi jih je bilo tudi, ki so prišli z znamenji pravoslavne cerkve, in v lepi zlogi si čul sedaj katoliško, sedaj pravoslavno petje. Čudili smo se tej nam nenavadni šegi; v tem nas je stari duhovnik poučil, kakó pravoslavni Hrvatje spoštujejo naše svetinje, in da zlasti preprosto ljudstvo ne loči kàj posebno jedne in druge cerkve. Pravil nam je, kakó je za mladih let služil za duhovnega pomočnika v jako samotnem kraji. Bila je huda zima in že

pozno zvečer, ko so prizvončkale po škripajočem snegu saní in obstale pred župnim stanom. Kmet potrka na okno in prosi, da bi šel gospod ž njim k bolniku na smrtni postelji. Duhovnik vzame svetstva in se odpelje v trdi nôči skozi velik gozd, kjer ni čuti drugega nego tuleče volkove. Srečno pride še o pravem času. Starček se ske-sano izpové svojih grehov in se lepó pripravi, da prejme sveto obhajilo. V tem se duhovniku zazdí, da je bolnik v molitvi izgovoril besedo »Hristos«. Hitro se domisli in vpraša starčka: »Ali si morda pravoslavne vere?« — »Sevéda sem,« odgovorí mu umirajoči bolnik; »nikar ne zamerite; predaleč je do našega popa, pa bi me ne bil več našel živega. Poslal sem torej po vas, saj vsi vérujemo v jednega in istega Bogá.« — »To je res, ali svetega obhajila ti le ne smem podeliti,« opravičuje se duhovni oče. »Pa vsaj molite za dušo mojo,« prosi ga starec. Duhovnik je molil, sivček pa je v tem mirno v Gospodu zaspal.

Kakor drugjé po svetu, takó tudi na Hrvaškem ljudje cenijo in spoštujejo gorečega dušnega pastirja, ki jih niti zunaj cerkve ne zapušča ter jim pri vsaki priliki rad pomaga in svetuje kaj dobrega. Hrvaški duhovnik se ne ogiblje posvetne družbe, ampak rad zahaja vánjo ter se raduje in žalostí z národom svojim. Vera in pravost sta pri tem le na boljem; saj je n. pr. mnogo lepše, če selska mladina vpričo duhovnega pastirja na trati prepeva in kôlo pleše, nego če se mu skriva po zaprtih sobah zakotne krčme. Duhovnik torej že z navzočnostjo svojo v vsaki družbi ubrani marsikako nespodobnost; še več pa utegne koristiti, če o pravem času reče pravo besedo. Ali ne le na kmetih med preprostim ljudstvom, tudi po mestih med odlično posvetno gospôdo nahajaš duhovnika, bodisi v javnih družbah, bodisi domá na zasebnih sestankih. In takó je prav. Duhovnik, ki pripada po svojem pozivu in po duševni svoji omiki gospôdi, ne smé prezirati gospôdskih krogov in se jim izogibati, ampak hoditi mora médnje in z olikanim vedenjem kazati, da je vreden časti, katera mu gré tudi v družabnem življenji. Pojdi pozimi v hrvaški »salon« in videl bodeš duhovnika pri »whistu«, in kadar napové strežáj čas večerje, podá duhovnik lično kakor najokretnejši kavalir roko gospé ali gospodičini in jo odvéde v obednico. Tù je vsekdar dobro došel gost, zakaj z zabavno in duhovito zgovornostjo svojo se ne ustraši niti največjega »salonskega junaka«.

Prijatelj Slovenec je bil v Zagrebu in ko si je ogledal, kar je vredno videti, šel je zvečer z nami v koncert glasbenega zavoda. Radovedno se je oziral sedaj pa krasni dvorani, sedaj po izbrani družbi,

in vse mu je godilo. Kàr osupne in nas vpraša: »Kdo pa je óni tam spredi med gospémi v višnjevi halji z zlatim križcem?« — »To je škof,« zavrtnemo mu kratko. Ali sedaj se je še bolj čudil in vprašal iz nova: »Kaj? Škof?« — »Posvečeni katoliški škof in vikarij ali namestnik zagrebškega nadškofa. Dober prijatelj in podpornik je glasbeni umetnosti in je bil mnogo let predsednik našemu društvu, letos pa smo ga zaradi velikih zaslug izvolili za zavetnika glasbenemu zavodu.« Videl si, kakó so se Slovencu od veselja zaiskrile oči, ko je med poslušalci zapazil še več odličnih duhovnikov in se iz nova prepričal o lepi zlogi hrvaške duhovne in posvetne gospóde, ki so vsi jednako navdušeni za vsak kulturni napredek národa svojega! —

Toda kam smo zašli! Prav ta trenutek čujemo zopet, da pod nami v hiši prepevajo »mladega kralja«; bržkone imajo góste, pa so otroci prižgali božično drevesce. Spominjajo nas, da smo še v božičnem času. Radi se v duhu pridružimo njih veselju in pojemo ž njimi, rojakom svojim pa kličemo z besedami zadnje kitice:

»Daj nam Bog zdravlje, k tomu veselje,
Na tom mladom ljetu svega obilja,
Na tom mladom ljetu veselimo se,
Mladoga kralja mi molimo.«

Ne glej me, dèkle, tí!

Ne glej me, dèkle, tí
Z nebeškimi očmi!
Ob tebi sanjam sanje
Ljubezenske nekdanje.

Umiril sem srcé,
Obraz pozabil njé,
Pozabil nje čaróbo,
Prebólel nezvestóbo.

Spominov zdaj okó
Ne búdi več na njó!
K ljubezni me ne gaue,
A stare trga rane . . .

Zdéslav.

